

3. Мирошніченко Ю. М. Загальні положення тактики судових дій у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4(81), ч. 2. С. 172–177. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-172-177>

4. Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження – актуальний напрям розвитку криміналістики. *Проблеми теорії та практики кримінального провадження : матеріали круглого столу (м. Харків, 17 червня 2021 р.)* / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Л. В. Могілевський, М. Г. Щербаковський. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. С. 206–209. 428 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-87>

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Негребецький Владислав Валерійович

*кандидат юридичних наук, доцент, науковий співробітник
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташица*

*Національної академії правових наук України,
доцент кафедри криміналістики*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Розслідування і документування воєнних злочинів в Україні – найважливіший напрямок у роботі органів кримінальної юстиції. Вирішальне значення має професійне, якісне, повне, всебічне, допустиме, вчасне та належне документування всіх елементів воєнного злочину. Станом на 15 грудня 2023 року Офісом Генеральної прокуратури в період повномасштабноготоргнення ворога зареєстровано понад 117 000 випадків воєнних злочинів агресії та воєнних злочинів проти України [1]. Задokumentовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів, мародерства та насильства. Зібрані докази згодом дозволять не лише довести, що ці злочини було вчинено, а й пов'язати їх із конкретними особами (злочинцями), висунути їм обґрунтовані обвинувачення та притягнути до відповідальності. Задokumentовані та поширені особисті історії людей, що зазнали насильство, жорстоке та нелюдське поводження, приниження людської гідності привернуть увагу недо-

тичної частини суспільства до нестерпного збройного конфлікту та дасть можливість створити нові рекомендації та механізми захисту прав людини.

Документування переслідує не лише мету подальшого розслідування та притягнення до відповідальності. Фіксація та збір фото, відео з відкритих джерел, інтерв'ювання та подальше цифрове архівування скоріш за все дозволить зберегти історію правдивою, без зайвих домислів, з неможливістю її спотворення будь-якою зі сторін. Зібрані вчасно, всебічно та якісно докази завжди несуть у собі сліди істини, від якої не захиститись ані державі-агресору, ані зраднику-політику. Правда завжди змусить порушника як мінімум домовлятися [2].

Документування та збережені факти руйнування, пошкодження, вбивства та інші воєнні злочини дозволять не лише претендувати, а і реально отримувати відшкодування, будь-то репарації, контрибуції, сатисфакції тощо. Ретельна фіксація дозволить включення точного опису минулого насильства в навчальні/освітні програми, у тому числі задля запобігання повторенню. Документування не дасть можливості існувати та поширюватись брехливим спотворенням реальної історії боротьби України за незалежність.

За даними дослідження «Міжнародні злочини в Україні» (2023), проведеного агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми «Права людини в дії», яка виконується Українською Гельсінською спілкою з прав людини, серед опитаних працівників поліції лише 12% проходили спеціальне навчання/підготовку щодо особливостей розслідування міжнародних злочинів. Решта, тобто 88%, таке навчання взагалі не проходили.

При цьому 35% опитуваних зазначили, що мають потребу в отриманні додаткових знань/вмінь щодо розслідування порушень норм міжнародного гуманітарного права. Були названі наступні напрямки щодо додаткових знань:

1. Особливості розслідування даної категорії злочинів:
 - поглиблення знань щодо методології розслідування;
 - алгоритм дій при розслідуванні даних злочинів;
 - теоретичні знання щодо даної категорії злочинів;
 - особливості визначення кваліфікації;
 - особливості роботи з потерпілими, свідками, підозрюваними.
2. Робота з доказами:
 - фіксація, отримання доказів та їх визнання міжнародними судовими інстанціями;
 - призначення експертиз, розпізнавання боєприпасів та вибухівки, траєкторії польоту;
 - огляд місця події при масових обстрілах.

3. Законодавство та міжнародне право:

- нові статті КПК України з якими відсутні навички роботи;
- судова практика, пленуми Верховного суду України щодо кваліфікації, термінології і відмежовування від інших складів злочинів;
- практика у сфері міжнародного співробітництва, імплементація норм міжнародного права в Україні;
- практика інших країн [3].

Сучасними завданнями цифрової криміналістики є пошук і аналіз цифрових слідів, аналіз даних, збирання доказової інформації у цифровому середовищі. Під цифровими доказами необхідно розуміти фактичні дані, які представлені у вигляді бінарного (двійкового) коду та містять інформацію, що має значення для об'єктивного вирішення справи [4]. В Україні створено цифрових платформ, призначених для збирання доказів воєнних злочинів в Україні, зокрема:

- Застосунок *eyeWitness to Atrocities* від Міжнародної асоціації юристів (IBA);
- Платформа *WarCrimes* (warcrimes.gov.ua) на базі Офісу Генерального прокурора України;
- *War Crime Bot* – для документування доказів порушень міжнародного гуманітарного права, прав людини і злочинів;
- *TRIBUNAL UA* – чатбот для фіксації фото- і відеодоказів вбивств, насильства, пограбувань цивільних або військових окупантами;
- *SaveEcoBot* – чатбот для повідомлень про злочини проти навколишнього середовища, що здійснюються на території України;
- Портал «Доказ» (dokaz.gov.ua);
- Портал «Культурні злочини» (culturecrimes.mkp.gov.ua) для збору доказів руйнування російською армією історичних та культурних пам'яток.

Так, на єдиній загальнодержавній платформі <https://warcrimes.gov.ua/> здійснюється збирання та документування доказів про воєнні злочини держави – агресора. Таким чином, на базі Офісу Генерального прокурора України фактично було створено сучасну платформу для документування воєнних злочинів на Україні з можливістю надання документів, фото та відео.

Вважаємо, що найбільш технічно оснащеним для потреб збору доказів воєнних злочинів є додаток від Міжнародної асоціації юристів «*eyeWitness to Atrocities*». Додаток розроблено за ініціативи Міжнародної асоціації юристів (IBA) в 2011 році. Користувачі програми завантажують свої кадри на захищений сервер для верифікації та безпечного зберігання. Фотографії та відео, зроблені за допомогою програми «*eyeWitness to Atrocities*», можна легко

перевірити на предмет використання в якості доказів. Крім того, eyeWitness попіклуватиметься, щоб надані користувачем фото або відео були надані компетентним органам [5].

Офіс Верховного комісара ООН із прав людини та Центр з прав людини Каліфорнійського університету в Берклі у 2020 р. представили «практичний посібник щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права», який містить стандарти й методологічні підходи до «збору, збереження та аналізу інформації у відкритому доступі, яка може бути представлена як доказ у кримінальних процесах» [6].

Використання цифрових доказів для документування випадків воєнних злочинів держави-агресора проти України є край необхідним. Норми кримінального процесуального кодексу України не передбачають окремої категорії цифрових доказів. У КПК відсутнє визначення терміна «цифрові докази», не наведено докладного порядку їх вилучення, огляду, фіксування та зберігання. Тому у слідчих і суддів часто виникають труднощі у збиранні, оцінюванні цифрових доказів через відсутність у законодавстві України їх визначення, порядку фіксування й оцінки [7].

Література:

1. Злочини, вчинені в період повномасштабного вторгнення рф станом на 20.11.23. URL: <https://www.gp.gov.ua/>

2. Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

3. Дослідження «Міжнародні злочини в Україні: огляд національного розслідування та судової практики» (2023) URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/International_crim_ukr_A4-DLYA-ONLAYN-PUBLIKATSIYI-3.pdf (дата звернення: 15.12.2023).

4. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів: цифровізація, інновації, перспективи. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8791/18392-1> (дата звернення: 15.12.2023).

5. Гладкий Д. В. Особливості використання програми «eyeWitness to Atrocities» в Україні для фіксації воєнних злочинів рф. *Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного танауково-технічного забезпечення* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 серпня 2023 р. Том 2. Київ : ІСТЕ СБУ, 2023. С. 29–31.

6. Протокол Берклі. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 15.12.2023).

7. Галина Авдєєва, Ельжбета Живуцька-Козловська. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/download/564/633> (дата звернення: 15.12.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-88>

ВИКЛИКИ ТА ПЕРЕШКОДИ ЗБОРУ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В ВОЄННИЙ ЧАС. ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ

Семенюк Ірина Юріївна

*здобувач ступеня вищої освіти магістра
факультету «Правоохоронна діяльність»
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Степанова Ганна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

«I need ammunition, not a ride».
Володимир Зеленський [1]

Війна – спустошує країну, нищить міста, приносить біль і сльози. Змінює звички, традиції, забирає мир, спокій та щастя. Умови воєнного часу, не лише ставлять під загрозу фізичну й психологічну безпеку, а й ускладнюють роботу правоохоронних органів, ведення кримінального провадження та збір доказів. Завдання забезпечення справедливості, законності та правопорядку набувають іще важливішого сенсу та особливої складності.

Воєнний час супроводжується загостренням кримінальних ситуацій, непередбачуваністю та нестабільністю, що безпосередньо впливає на процес збору доказів у кримінальному провадженні. Недоступність територій, руйнування інфраструктури, втрати людських ресурсів